

HAJDU TIBOR – POLLMANN FERENC

A RÉGI MAGYARORSZÁG UTOLSÓ HÁBORÚJA 1914–1918*(Osiris, Budapest, 2014. 415 o. ISBN 9789632761961)*

Kerek évfordulók idején a tapasztalatok szerint hatalmasan megnövekedik a könyvkiadók hajlandósága az évfordulóhoz kapcsolódó kötetek publikálására. Az első világháború kitörésének centenáriuma kapcsán ez a hajlandóság még a szokásosnál is nagyobbak bizonyult – legalábbis világszerte... Nálunk Magyarországon ellenben szinte alig kerültek új, a Nagy Háborút tárgyaló szakkönyvek a boltok polcaira. Igaz, ebben alkalmasint nem annyira a hazai könyvkiadók, mint inkább az igencsak szűkös hazai szakembergárda a felelős. Tulajdonképpen furcsa is lett volna, ha a nemlétező magyarországi első világháborús kutatások eredményeivel most egyszerűen elárasztották volna a szerzők a kiadókat. De hát tíz évvel ezelőtt, 2004-ben, amikor a kilencvenedik évfordulóra emlékeztünk, a hazai könyvpiacra – a *Hadtörténelmi Közlemények*ben közölt szakbibliográfia szerint – egyetlen egy könyv: a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum *Boldogtalan hadiüldök* című kiadványa jelent meg! Hogy ehhez képest azért a centenáriumi évben már jobban állunk, arról mindenki meggyőződhet...

Hajdu Tibor és Pollmann Ferenc kötetével kapcsolatban az olvasóban két kérdés szükségszerűen megfogalmazódhat, mielőtt egyáltalán kézbe venné azt. Ez a két kérdés tulajdonképpen kézenfekvő. Az egyik: hogyan működött együtt a szerzőpáros? A magyar történelmi irodalomban viszonylag ritka ez a megoldás, az embernek a Hóman – Szekfű vagy a Berend – Ránki, esetleg – világháborús műről lévén szó – az Aggházy – Stefán kettős jut az eszébe. Hómanékról tudvalévő, hogy megosztották egymás között a munkát, és az egyes fejezeteket külön írták, és saját nevük alatt jegyezték. A Berend – Ránki „ikrek” ellenben tökéletesen azonos stílusban voltak képesek írni, esetükben nem lehet elkülöníteni, melyik rész kinek a munkája. Aggházy Kamill és Stefán Valér homogén egészzé öltözték írásaikat, és szintén nem jelölték az egyes részek szerzőségét. Mi a helyzet Hajdu Tibor és Pollmann Ferenc esetében? Bár a munkát láthatóan megosztották egymás között, nem tüntették fel sem a szövegben, sem a tartalomjegyzékben, melyik fejezetnek ki volt a gazdája. Nyilvánvalóan úgy gondolták, hogy az együttműködésnek nem a stiláris azonosság a feltétele, hanem az, hogy hasonlóképpen vélekedjenek a bemutatandó történelmi eseményekről. Persze az olvasó könnyen rájön, hogy egyfajta minta érvényesül a munkamegosztásban: a háterszági, illetve nagypolitikai történésekét Hajdu Tibor, a hadieseményeket Pollmann Ferenc írta meg. Vélhetőleg akkor is rájönne erre, ha nem ismerné fel ezt a tematikus mintát, hiszen a két szerzőnek azért jól felismerhetően eltér a stílusa. Ők ketten két kutatói generációt képviselnek, aminek persze nem kell, hogy köze legyen a stílusbeli különbözőséghez. Mégis különös, hogy a korban idősebb Hajdu Tibor sokkal dinamikusabb, oldottabb és bizonyos mértékig szubjektívabb nyelvet használ, mint fiatalabb szerzőtársa, akinek stílusa inkább nehezebbnek, kötöttebbnek, kevésbé gördülékenynek tűnik. Ez a különbség azonban nem zavaró, és a mondanivaló megértését egyáltalán nem nehezíti. Ez a mondanivaló pedig megfelelően egységes és világosan kiolvasható. Mert hiába van egy emberöltő a két szerző között, felfogásuk a világháborúról meglepően azonos. Mindketten „jó évben” születtek: Hajdu Tibor 1930-ban, olyan pályatársakkal együtt mint Bácskai Vera, Berend T. Iván, Diószegi István, Für Lajos, Juhász Gyula, L. Nagy Zsuzsa, Ormos Mária, Ránki György, Pölöskei Ferenc vagy Jemnitz János (hogy csak a legnevesebbeket említsük). Pollmann Ferenc (1955) „évfolyamtársai” pedig – többek között – Eörsi László, Fodor Pál, Halmos Károly, Hóvári János, Juhász József, illetve Szakály Sándor. A szerzőpáros két tagjának szakmai előélete is jól illeszkedik egymáshoz: Hajdu Tibor ugyan következetesen elhárítja magától, hogy hadtörténésznek nevezzék, ám olyan alaposan ismeri a Monarchia hadseregeinek tisztikarát, mint talán senki más e hazában. Azonfelül tudvalévő, hogy hosszú kutatói pályája korábbi szakaszában milyen alaposan feltárta az 1918–19-es magyarországi forradalmak történetét. Ami pedig Pollmann Ferencet illeti, immár ő is elmondhatja magáról, hogy negyedszázada vallatja az első világháború történelmi dokumentumait, főleg a hadtörténetiket, mivel ő – Hajdu Tibortól eltérően – nem bánja, ha „lehadtörténészezik”. Kettejük közös vállalkozása tehát eleve szerencsésnek mondható.

E vállalkozás eredményének méltatása azonban már átvezet bennünket a korábban jelzett két kérdés közül a másodiknak a feltevéséhez, nevezetesen: hogy miként boldogultak a szerzők az *egy-kötetes világháború-történet* megírásából fakadó sajátos módszertani problémákkal. Ezek a problémák ugyanis kétség kívül léteznek, és mindenki szembesül velük, aki egyetlen kötetbe próbálja meg belesűríteni mindazt, amit a Nagy Háborúról elmondani érdemesnek tart. Nyilvánvaló, hogy léteznek terjedelmi korlátok: (hacsak nem bibliapapírra nyomják) a kézbe vehető könyvek nagysága korlátozott. Igaz, Manfred Rauchensteiner a Lajta túloldalán alighanem elérte a felső határt: a 2013-ban publikált első világháborús könyve mellékletekkel együtt túllépi az 1200 oldalt! A szerzők többsége persze ennél kevesebbel kénytelen beérni, mivel a kiadók általában nem rajonganak az ekkora terjedelmű kiadványokért. A *helyszűke* ezért az egykötetes világháború-történetek állandó jellemzője. Persze más a helyzet, ha a szerző megelégszik a klasszikus hadtörténeti megközelítéssel, és csupán a hadműveletek bemutatására koncentrálna, ráadásul közülük is csak azokra, amelyekben saját nemzete vagy szövetségesei hadseregei harcoltak. Az obligát diplomácia-, illetve politikatörténeti aspektusok szóhoz juttatásán kívül mindazonáltal így sem sok más szempontra marad hely. Arról természetesen szó sem lehet, hogy a mára már széles körben polgárjogot nyert komplex háborútörténeti szemlélet ilyen körülmények között érvényre jusson. A szerzők számára a legnagyobb fejtörést ezért éppen az okozza, hogy miről *ne* írjanak úgy, hogy azért legfontosabb mondanivalójuk a világháborúról épkezláb narratívaként szólítsa meg az olvasót.

Hajdu Tibor és Pollmann Ferenc alapján véve jól oldotta meg a feladatot. Láthatóan igyekeztek csak arról írni, ami tényleg fontos. Munkájukban jól ötvözték az egykori Osztrák–Magyar Monarchia részeként hadviselő félként harcoló *régi Magyarország* háborús erőfeszítéseinek bemutatását a többi hadszíntér eseményeinek bemutatásával, a frontok történéseit a háborús hátszország életének ábrázolásával. Mindehhez klasszikus forrásmunkákat és szakirodalmat a legfrissebben megjelent új szakmunkákkal együtt egyaránt felhasználtak. Immár elmondható, hogy nem kizárólag Galántai József könyveihez nyúlhat az érdeklődő olvasó, ha az első világháború történetére kíváncsi.

Végezetül még néhány szót a kötet kiegészítő anyagairól. A képanyag lehetett volna valamivel bőségebb, bár ami végül bekerült, az teljesen rendben van. Csákváry Kristóf térképvázlatai láttán csak azt sajnálhatjuk, hogy nem színesben lettek kinyomtatva. A kétféle mutatóval a kiadó az olvasó kötetbeli tájékozódását alaposan megkönnyíti.

Krámlai Mihály

BIHARI PÉTER

1914. A NAGY HÁBORÚ SZÁZ ÉVE

Személyes történetek

(*Pesti Kalligram, Budapest, 2014. 584 o. ISBN 9786155454226*)

Az első világháború kitörésének közelgő centenáriuma szerzők és kiadók sokaságának harci kedvét szította fel már eddig is világszerte. Bihari Péter munkája azonban minden bizonnyal mégsem csupán egy a sok *világháborútörténet* között. Egyedivé – vagy legalább is a nagy többségtől különbözővé – az a mód teszi, amellyel az alapvető módszertani kérdésre: hogyan kell megírni az első világháború történetét úgy, hogy a lehető legszélesebb olvasóközönséghez (a gyakorlatban az érdeklődő középszikolástól a művelt – szintén érdeklődő – felnőttéig terjedő spektrumban) szóljon, kellően informatív legyen, és tetejében a pusztá tényanyag továbbadásán túl értelmes módon érzékeltesse az olvasóval, mit jelentett meg-/át-/túl- stb. élni a világháborús éveket, a Szerző válaszol. Amit Bihari Péter kitalált, önmagában is érdekes. Az embernek elsőre a szótárregény (Temesi Ferenc: *Por*) vagy a dossziéregény (Gilles Perrault: *Az 51-es dosszié*) jut az eszébe vagy a festészetből a pointillizmus. A Szerző által választott módszer szintén önmagukban diszkrét egységekkel operál: a kézirat négy fő blokkja közel kétszáz önálló szakaszból áll, melyek különböző hosszúságúak